

Enzo Catani

Arheološko-povijesne bilješke o *castellum Tariona* u rimsko doba Archaeological and historical notes on the *Castellum Tariona* in the Roman Era

Enzo Catani
I, 63023 Fermo
Facoltà di Beni Culturali
Corso Cefalonia n. 70
e.catani@unimc.it

UDK: 930.27(497.5-3 Dalmatinska zagora)
904(497.5-3 Dalmatinska zagora)

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 1. 2. 2008.

Prihvaćeno: 13. 3. 2008.

Enzo Catani
I, 63023 Fermo
Facoltà di Beni Culturali
Corso Cefalonia n. 70
e.catani@unimc.it

UDK: 930.27(497.5-3 Dalmatinska zagora)
904(497.5-3 Dalmatinska zagora)

Original scientific paper

Received: 1 February 2008

Accepted: 13 March 2008

Autor donosi ispravak dosadašnjeg čitanja rimskoga terminacijskog natpisa iz Bljušćevice kod sela Rastovca u Trogirskoj zagori koji je u vrijeme Publija Kornelija Dolabele uklesan u kamen živac. Također donosi novi nalaz cipusa iz zaselka Bašelovići u Grebaštici kod Šibenika. Na njemu se spominje *Salto(ru)m F(inis) / Tariot(arum)*, a označava zapadnu granicu tariotskog pašnjaka.

Ključne riječi: *castellum Tariona*, *Grebaštica*, *terminacijski natpisi*

The author provides a correction to the previous reading of the Roman boundary inscription from Bljušćevica near the village of Rastovac in the elevated hinterland of Trogir which was engraved in solid rock during the consulship of Publius Cornelius Dolabella. He also presents a new discovery of a cippus from the hamlet of Bašelovići in Grebaštica near Šibenik. The inscription reads *Salto(ru)m F(inis) / Tariot(arum)*, designating the western boundary of the Tariote pastures.

Key words: *castellum Tariona*, *Grebaštica*, *boundary inscription*

Plinije Stariji, opisujući gradove rimske provincije Dalmacije - sudeći prema općenitim, ali i konkretnim zabilješkama, očito ih vrlo dobro poznaje - jasno navodi njihovo područje i upravno središte Tarionu, koje, pod nazivom *Tarioti*, smješta južno od rijeke *Titius* (Krka), između područja rimskoga grada *Scardone* (Skradin) i Diomedova rta (rt Ploča), na Hilejskom poluotoku.¹ Plinijev ulomak, premda veoma kratak, sadrži tri važne zabilješke, o kojima valja voditi računa kod topografskih utvrđivanja, a mogu se protumačiti na sljedeći način: 1) područje *Tariota* drevnoga je porijekla, pa njegove stanovnike valja ubrojiti među domorodačke narode, odnosno među one delmatske; 2) *Tariona*, njihov grad, je *castellum*,² odnosno "utvrđeno" mjesto, a taj izgled utvrde mogao je potjecati od položaja, koji je imao prirodne odlike, ali i od podizanja umjetnih prepreka, ili pak kombinacijom tih dvaju čimbenika; 3) kaštel *Tariona* smješten je između rijeke Krke na sjeveru i rta Ploča na jugu, držeći se obalnog pravca. Da se Plinije držao pomorskoga ili obalnog pravca kretanja, može se naslutiti na temelju njegova prešućivanja spomena rimskog municipija *Rider* (Danilo Gornje), koji se nalazi duž kopnenog pravca kretanja, između *Scardone* i *Traguriuma*.³ Vjerojatno je to razlog zbog kojega se *Rider* uopće ne pojavljuje u Plinijevu opisu dalmatinske obale.

Izuzmemo li Plinija, vrlo je skromno spominjanje imena *Tarione* na natpisima, Etnonim se pojavljuje na nekom nadgrobnom natpisu otkrivenom u Grebaštici (Starome Šibeniku), ali trenutno je nedostupan.⁴ Iz naslova naručitelja nadgrobnoga spomenika - čije osobno ime zacijelo nije latinsko, nego domorodačko - a usprkos dvojbama prouzročenima grafijom etnonima, proizlazi da je *tariotskoga* podrijetla. Nadgrobnom spomeniku se, nažalost, zameo trag, pa nismo u mogućnosti provjeriti ispravnost čitanja prvoga retka teksta, ali nema razloga za sumnju u autentičnost dokumenta i mjesta njegova pronalaska. Drugi spomen sadrži neki nadgrobnik spomenik iz *Nadina*⁵ (antički *Nedinium*), a treći se spomen pojavljuje i na jednome natpisu iz zadarskoga Muzeja.⁶

I u suvremenoj historiografskoj literaturi o *Tarioni* se pisalo malo, katkad čak uz izvrtanje antičkih izvora.⁷ Početkom tridesetih godina prošloga stoljeća, kada je za prestižnu *Realenencyclopädie der classischen Altertumwissenschaft*,⁸ sastavljena natuknica *Tariona*,

Pliny the Elder, when describing the cities of the Roman province of Dalmatia - with judgments made on the basis of general but also specific notations, as he was obviously quite familiar with them - clearly specified their territory and the administrative seat in *Tarion*, which, under the name *Tariota*, he located south of the river *Titius* (Krka), between the territory of the Roman city *Scardona* (Skradin) and the "Promontory of Diomedes" (Cape Ploča) on the *Hyllus Peninsula*.¹ Pliny's fragment, although quite brief, contains three important notations, which should be taken into account when making topographic determinations, and they can be interpreted as follows: 1) the territory of the *Tariotes* is ancient in origin, so the inhabitants should be counted among the indigenous peoples, i.e. among the *Delmati* (Dalmatae); 2) *Tariona*, their city, is a castle (*castellum*),² meaning a "fortified" site, and this fortified appearance may have been due to the location, which had natural features, but also by the erection of artificial barriers, or a combination of these two factors; 3) the *Tariona Castle* was located between the *Krka River* in the north and *Cape Ploča* in the south, adhering to a coastal orientation. That Pliny adhered to the maritime or coastal direction can be perceived on the basis of his failure to mention the Roman municipium of *Rider* (Danilo Gornje), which is located along the overland route, between *Scardona* and *Tragurium*.³ This is probably the reason why *Rider* does not even appear in Pliny's description of the Dalmatian seaboard.

With the exception of Pliny, the name *Tariona* is rarely mentioned in inscriptions. The ethnonym does appear on a grave inscription discovered in *Grebaštica* (Stari Šibenik), but it is currently inaccessible.⁴ Based on the title of the person who commissioned the grave monument - whose personal name is not Latin, but rather native - and despite the doubts aroused by the ethnonym's spelling, it follows that it is of *Tariote* origin. All traces of this grave inscription have been lost, so there is no possibility of verifying the accuracy of the reading of the first line of text, but there is no reason to doubt the authenticity of the document and the site of its discovery. The second citation is contained in a grave monument from *Nadin*⁵ (Roman-era *Nedinium*), and the third appears on an inscription from the *Zadar Museum*.⁶

Even in contemporary historiography little has been written about *Tariona*, sometimes accompanied by a distortion of Classical

1 Plin., *N. H.* III, 141 *Liburniae finis et initium Dalmatiae Scardona in amne eo duodecim milia passuum a mari. Dein Tariotarum antiqua regio et castellum Tariona, promunturium Diomedis vel, ut alii, peninsula Hillys circuitu centum milia passuum...*

2 Usporedi: Catani 2004, str. 29.

3 Samo je *Ravenjanin* (Anon. *Ravenn.*, *Cosmographia* V, 14) registrirao postaju *Rider*, nakon *Scardone*, prema *Traguriumu*. Usporedi i *CIL* III,1, str. 363.

4 *CIL* III, 2798: *CICDETDMRttARO/R. SIBI.ET.COMPAR/ ET. HEREDIBUS. SUIS.V/ V.S.V.P / ET tERTULLINE. NEPOT/IE ANNORUM XII M.II.*

5 Usporedi: *CIL* III, 2878; Čaće 1997, str. 27 s literaturom iz bilj. 28.

6 Mayer 1957, str. 329: *Taronius Verus veter(anus) nati(oue) Delmata.*

7 Vidjeti, primjerice, izvrtanja Plinijevih i Strabonovih tekstova u: Lučić 1896, str. 43.

8 Usporedi *PWRE* IV A 1932, col. 2320, s.v. *Tariona*.

1 Plin., *N. H.* III, 141 *Liburniae finis et initium Dalmatiae Scardona in amne eo duodecim milia passuum a mari. Dein Tariotarum antiqua regio et castellum Tariona, promunturium Diomedis vel, ut alii, peninsula Hillys circuitu centum milia passuum...*

2 Cf: Catani 2004, p. 29.

3 Only *Anonymus of Ravenna* (Anon. *Ravenn.*, *Cosmographia* V, 14) registered the station *Rider*, after *Scardona*, in the direction of *Tragurium*. Cf. also *CIL* III,1, p. 363.

4 *CIL* III, 2798: *CICDETDMRttARO/R. SIBI.ET.COMPAR/ ET. HEREDIBUS. SUIS.V/ V.S.V.P / ET tERTULLINE. NEPOT/IE ANNORUM XII M.II.*

5 Cf.: *CIL* III, 2878; Čaće 1997, p. 27 with references from note 28.

6 Mayer 1957, p. 329: *Taronius Verus veter(anus) nati(oue) Delmata.*

Slika 1a.
Rastovac, Bljušćevica. Detalj
glavnog dijela natpisa na
kameni živcu iz Bljušćevica
(foto Z. Sunko)

Figure 1a.
Rastovac, Bljušćevica. Detail of the
main portion of the inscription on
solid rock from Bljušćevica
(photo: Z. Sunko)

Plinijev je odlomak još uvijek bio jedini referentni povijesni izvor, a prethodna proučavanja su se usredotočivala na razmatranje radi li se o keltskom ili ilirskom podrijetlu naziva grada i etnonima, koje se također etimološki povezivalo s hidronimom Tara, suvremenim nazivom jednog od pritoka Drine. Nadalje, vezano uz etnonim Tarioti, ti autori bili su skloni zaključivanju da su oni i Autarijati, koje navodi Strabon,⁹ jedan te isti narod. Danas se ta dva pitanja zasebno razmatraju, te se, u očekivanju novih arheoloških podataka koji će razjasniti to pitanje, Tarioti razlikuju od Autarijata.¹⁰

Povijesna istraživanja o Tarioni i Tariotima odlučno su iskoračila 1996., kada je dr. Ivo Babić objavio dva važna terminacijska natpisa, gotovo istovjetna, uklesana velikim slovima u jednu stranu stijene na području Trogirske zagore.¹¹ Jedan od ta dva natpisa - onaj smješten nešto zapadnije - nalazi se na 381 metru nadmorske visine i uklesan je na stijeni koja izranja iz brežuljka Bljušćevica-Straža, nedaleko od sela Rastovca;¹² drugi je natpis uklesan u okomitu padinu stijene - na 401 metru nadmorske visine - u selu Blizni Gornjoj, u blizini glavne crkve sv. Marije.¹³ Međusobno su udaljeni otprilike pet kilometara zračne linije, i označavaju graničnu crtu u smjeru sjeveroistok-jugozapad, čiji bi idealni nastavak prema moru izbijao upravo na rtu Ploči, odnosno na *Promunturium Diomedis*, koji spominje Plinije.¹⁴

sources.⁷ At the beginning of the 1930s, when the entry on *Tariona* was compiled for the prestigious *Realenencyclopädie der classischen Altertumwissenschaft*,⁸ Pliny's fragment was still the only reference in a historical source, while prior study concentrated on considerations of whether the name of the city and ethnonym were Celtic or Illyrian, since they were also etymologically tied to the hydronym Tara, a contemporary term for one of the Drina's tributaries. Furthermore, with reference to the Tariote ethnonym, these authors were apt to conclude that they and the Autariatae, as stated by Strabo,⁹ are one and the same people. Today these two matters are considered separately and, in expectation of new archaeological data that will clarify this question, the Tariotes are distinguished from the Autariatae.¹⁰

Historical research into Tariona and the Tariotes experienced decisive progress in 1996, when Dr. Ivo Babić published two important, almost identical, boundary inscriptions engraved in large letters on one side of a rock in the elevated hinterland of the city of Trogir (Trogirska zagora).¹¹ One of these two inscriptions - located somewhat more westerly - is at 381 meters above sea level and it is carved in a stone that juts from the small hill Bljušćevica-Straža, not far from the village of Rastovac;¹² the other inscription is carved into the vertical slope of a sheer cliff - at 401 m above sea level - near the village of Blizna Gornja, close to the main Church of St. Mary.¹³ They are roughly five kilometres from each other in a beeline, and they denote the boundary line in the north-east to south-west direction, and its ideal continuation toward the sea would emerged precisely on Cape Ploča, on the *Promunturium Diomedis* mentioned by Pliny.¹⁴

Babić's reading is incomplete.¹⁵ First, I believe that the solution to the second line in the inscription from Bljušćevica, which he links to the *castellum*, instead of the *saltus* of Tariona¹⁶ - in the light of, among other things, a certain unpublished inscription, which shall be considered subsequently - should be rejected as incorrect. Despite the considerable erosion of the rock's surface, the three initial letters of SAL(tus) with the connected A and L¹⁷ and the final letters PRO,¹⁸ written somewhat lower on the horizontal surface, are still legible (Figs. 1a and 1b). Here is my reading, which

9 Strab., *Geogr.* V, 11.
10 Čović 1967, str. 103-107.
11 Babić 1996, str. 57-70.
12 Babić 1996, sl. 1.
13 Babić 1996, sl. 2-4.

14 Plin., *N. H.* III 141. Za utvrđivanje antičkoga položaja vidi: Novak 1915, str. 36; Lučić 1986, str. 199-201; Babić 1996, str. 64, bilj. 26.

7 See, for example, the distortions of Pliny's and Strabo's texts by Lučić 1896, p. 43.

8 Cf. PWRE IV A 1932, col. 2320, s.v. *Tariona*.

9 Strab., *Geogr.* V, 11.

10 Čović 1967, pp. 103-107.

11 Babić 1996, pp. 57-70.

12 Babić 1996, Fig. 1.

13 Babić 1996, Figs. 2-4.

14 Plin., *N. H.* III 141. To ascertain the ancient position see: Novak 1915, p. 36; Lučić 1986, p. 199-201; Babić 1996, p. 64, note 26.

15 Babić 1996, p. 57, Fig. 1.

16 Babić 1996, p. 62: F(inis) N(ovus) Ca[s]t(elli) Tar(ionae) ex De(creto) P(ublili) Cor(nelii) Dol(abellae).

17 The lower bar of the letter L corresponds to the long longitudinal fissure at the place in the rock.

18 Height of letters 15, 18 and 20 cm.

Slika 1b.

Rastovac, Bljušćevica. Nastavak natpisa u Bljušćevici
(foto E. Catani)

Figure 1b.

Rastovac, Bljušćevica. Continuation of the inscription in Bljušćevica
(photo: E. Catani)

Babićevo čitanje nije potpuno.¹⁵ Najprije mislim da rješenje za drugu postavku natpisa iz Bljušćevice, koju povezuje s *castellum*, umjesto sa *saltus Tarione*¹⁶ - među ostalim, i u svjetlu nekog neobjavljenog natpisa, o čemu će poslije biti riječi - valja odbaciti kao neispravno. Usprkos naglašenoj eroziji površine stijene, još su čitljiva tri početna slova od SAL(tus) sa spojenim A i L¹⁷ te završna slova PRO,¹⁸ upisana nešto niže na vodoravnoj površini (slika 1a i sl. 1.b). Evo novoga čitanja, koje sam proveo na licu mjesta: *F(inis) N(ovus) Sal(tus) Te(rritorii) Tar(iotarum) ex De(creto) P(ublili) Cor(nelii) Dol(abellae) [- -]pro [- -]*.

Nadalje, nije jasno zašto se u natpisu iz Blizne Publije Kornelije Dolabela pojavljuje kao *legatus* - što je položaj rezerviran za namjesnika provincije - dok se u natpisu iz Bljušćevice taj položaj ne navodi. Po mojem mišljenju, postoje dva moguća objašnjenja: a) osim što su zemljopisno smještene vrlo blizu, dva su natpisa i iz istoga razdoblja, pa su i sastavljena prema istoj juridičkoj shemi;¹⁹ danas se čine nepotpunima samo zato što ih je vrijeme istrošilo ili zbog nedostatka prostora za njihovo cjelovito ispisivanje; b) natpisi ne potječu iz istoga razdoblja te onaj iz Blizne Gornje potječe iz vremena dok je Dolabela doista bio *legatus Augusti pro pretore* za Dalmaciju, tj. između 14. i 20. godine poslije Krista,²⁰ dok bi natpis iz Bljušćevice trebao biti datiran u razdoblje nakon 20.

I made on the spot: *F(inis) N(ovus) Sal(tus) Te(rritorii) Tar(iotarum) ex De(creto) P(ublili) Cor(nelii) Dol(abellae) [- -]pro [- -]*.

Furthermore, it is unclear as to why Publius Cornelius Dolabella appears on the inscription from Blizna as *legatus* - which is a post reserved for provincial regents - while in the Bljušćevica inscription this post is not cited. In my opinion, there are two possible explanations: a) besides their close geographic proximity, both inscriptions are from the same period, so they were composed according to the same juridical scheme;¹⁹ they appear incomplete today only because they are weathered by time or due to a lack of space to be written in their entirety; b) the inscriptions are not from the same period and the one from Blizna Gornja originated in the time when Dolabella was actually *legatus Augusti pro pretore* for Dalmatia, i.e. between 14 and 20 AD,²⁰ while the inscription from Bljušćevica should be dated to the period after the year 20 - when Dolabella left Dalmatia and went to Rome, and then to Africa as proconsul - and it would pertain to some other revision of boundaries, rendered in compliance with Dolabella's decree. In my opinion the second possibility is more likely, among other things in light of the fact that the Bljušćevica inscription explicitly refers to a certain *finis novus*, which does not appear in the inscription from the cliffside at Blizna Gornja.

Another fact - noticed by Babić and also cited by A. Miletić - should be stressed, and that is that the inscriptions from the cliffside are located on lesser gradients, but in the immediate vicinity of ponds at which spring- or rain-water collects, to which roads lead that have their origins, it would seem to me,

15 Babić 1996, str. 57, sl. 1.

16 Babić 1996, str. 62: *F(inis) N(ovus) Ca[s]t(elli) Tar(ionae) ex De(creto) P(ublili) Cor(nelii) Dol(abellae)*.

17 Donja crta slova L poklapa se s dugačkom longitudinalnom pukotinom na onome mjestu stijene.

18 Visina slova 15, 18 i 20 cm.

19 Valja vidjeti, primjerice, Dolabelino službeno nazivlje na pograničnome natpisu iz Jablanca: Glavičić 1992, str. 97-117, sl. V. 2.

20 Usporedi: Rendić-Miočević 1953, str. 342.

19 It is worthwhile seeing, for example, Dolabella's official titles on the boundary inscription from Jablanac: Glavičić 1992, pp. 97-117, Fig. V. 2.

20 Cf: Rendić-Miočević 1953, p. 342.

godine - kad je Dolabela napustio Dalmaciju i zaputio se u Rim, a poslije u Afriku kao prokonzul - i odnosio bi se na neku drugu reviziju granica, provedenu sukladno Dolabelinu dekretu. Čini mi se da je druga mogućnost vjerojatnija, među ostalim i u svjetlu činjenice što se natpis iz Bljušćevice izričito poziva na neki *finis novus*, što se ne pojavljuje na natpisu s litice iz Blizne Gornje.

Također treba istaknuti činjenicu - koju je primijetio Babić i na koju se pozvao i A. Miletić - da su natpisi s litica smješteni na omanjim kosinama, ali u neposrednoj blizini lokava u kojima se skuplja izvorska voda ili kišnica, do kojih vode ceste za koje se meni čini da potječu iz antike.²¹ Ne bi se smjela isključiti mogućnost da je upravo postojanje takvih prirodnih spremnika vode uvjetovalo izbor mjesta za utvrđivanje teritorijalnih granica Tariota, čije se gospodarstvo - kako proizlazi i iz članka A. Miletića o gradinama s ovoga područja - temeljilo ponajprije na stočarstvu.²²

Zemljomjernički pojam *saltus* u literarnim, juridičkim i epigrafskim izvorima rimskoga doba²³ uglavnom označava brežuljkasto ili gorsko zemljište, sa šumarcima ili pašnjacima, koje nije podvrgnuto bonifikaciji za poljoprivrednu proizvodnju, utoliko što nije bilo prikladno za poljoprivredne kulture tipa žitarica. To ne otklanja mogućnost prakticanja i neke skromne poljodjelske aktivnosti sezonskoga karaktera u nekim brežuljkastim ili brdskim područjima, no to nije mijenjalo njihovu prirodu, kako podsjeća Elije Gal.²⁴ Ne treba nas dovoditi u zabludu ni činjenica što je danas mnogo tih brežuljkastih zemljišta *saltus Tariotarum* izdvojeno niskim suhozidima, koji svakako potječu iz srednjega ili ranoga novoga vijeka. U antičko doba tariotski teritorij nije podvrgnut poljoprivrednoj bonifikaciji, nego je ostao nepodijeljen, kao oblik zajedničkog vlasništva onih ljudi za koje je kaštel *Tariona* bio političko i upravno središte.

Značajnim, ali malobrojnima povijesnim i arheološkim svjedočanstvima na koje smo prethodno podsjetili, ovdje pridodajemo neke nove arheološke podatke, prikupljene tijekom kratkog izviđanja područja što okružuje zaljev u kojemu je smještena Grebaštica, koje sam obavio u društvu s mr. Miroslavom Katićem i dipl. arh. Alenom Miletićem.

1 - Fragment cipusa od lokalnog vapnenca s uklesanim natpisom,²⁵ pisan latinskim pismom,²⁶ iskorišten kao građevinski kamen za ugao stare krušne peći, u jednoj

in Antiquity.²¹ One should not discard the possibility that it was precisely the existence of such natural reservoirs that influenced the choice of sites to determine the territorial boundary of the Tariotes, whose economy - as determined in the study by A. Miletić on hillforts in this territory - was primarily based on livestock husbandry.²²

The land surveyor's term *saltus* in Roman-era literary, juridical and epigraphic texts²³ generally designates hilly or highland terrain, with groves or pastures, not improved for farming, provided that it was not suitable for grain crops. This does not exclude the possibility of some modest cultivation of seasonal character in some hilly or highland tracts, but this did not alter their nature, as Cornelius Gallus recalled.²⁴ We should also not be confused by the fact that today many of these hilly lands of the *saltus Tariotarum* are separated by low dry stone walls, which certainly have their origins in the Middle Ages or Early Modern period. During Antiquity, Tariote territory was not subjected to agricultural improvement, rather it remained undivided as a form of common property of those people for whom the *Tariona* Castle was a political and administrative seat.

The significant, albeit meagre, historical and archaeological evidence specified above should be enhanced by some new archaeological data, gathered during the brief scouting of the area surrounding the bay in which Grebaštica is located, which I conducted in the company of Miroslav Katić, M.A. and archaeologist Alen Miletić.

1 - The fragment of a cippus made of local limestone with carved inscription,²⁵ written in Latin,²⁶ used as construction stone for the corner of an old bread oven, situated in a dilapidated stone house in Bašelovići (Stari Šibenik). To the best of my knowledge, it has not been published (Fig. 2). Despite difficulties caused by poor preservation, the first words of two lines of text can be read:

SAltOm F[

TArOlt[--

21 Istočniji natpis, u blizini crkve sv. Marije, uklesan je upravo na zasjeku litice, koji je nastao zbog prolaska neke antičke ceste.

22 A. Miletić, *Saltus tariotarum*, u tisku. Na pretežitou šumsko-pastirsku djelatnost upućuje i neki mali oltar s posvetom bogu Silvanu, otkriven u Grebašticu 1954; Šašel, Šašel 1963, str. 77, br. 198.

23 Usporedi: Sic. Flacc., *De condicionibus agrorum*, str. 136. Za proučavanje problematike saltusa vidi: Soricelli 2002; Di Cocco, Viaggi 2003.

24 Gall. apud Avien., *Brev.* 1994, str. 392-394 (Lindsay).

25 Visina 19-21 cm, širina oko 30 cm, debljina 25 cm. Ljevi je ugao izvoran. Pripadao je paralelepipedu, koji je pri dnu završavao rubom (visok 3,5 cm), koji je trenutno gotovo u potpunosti erodirao.

26 Visina slova 5,5 cm. Slova TA iz drugoga retka su spojena.

21 The more easterly inscription, near the Church of St. Mary, was engraved right at the site where the cliff was cut, which was done to make way for some road in Antiquity.

22 A. Miletić, *Saltus tariotarum*, in press. The predominance of forestry and shepherding is also indicated by a small altar dedicated to the god Silvanus, discovered in Grebaštica in 1954; Šašel, Šašel 1963, p. 77, no. 198.

23 Cf.: Sic. Flacc., *De condicionibus agrorum*, p. 136. On study of the problem of *saltus*, see: Soricelli 2002; Di Cocco, Viaggi 2003.

24 Gall. apud Avien., *Brev.* 1994, p. 392-394 (Lindsay).

25 Height 19-21 cm, width ca 30 cm, thickness 25 cm. Left corner is original. It belonged to a parallelepiped which had an edge at the bottom (3.5 cm high), which is currently almost entirely eroded.

26 Height of letters 5.5 cm. The letters TA in the second line are connected.

Slika 2.
Bašelovići. Ruševina privatne kuće. Ulomak pograničnoga natpisa na latinskome (foto E. Catani)

Figure 2.
Bašelovići. Ruins of a private house. Fragment of boundary inscription in Latin (photo: E. Catani)

ruševnoj kamenoj kući u mjestu Bašelovićima (Stari Šibenik). Koliko mi je poznato, nije objavljen (slika 2). Uz poteškoće prouzročene lošom ušćuvanošću, mogu se pročitati prve riječi dvaju redaka teksta:

SAltOm F[

TArOlt[--

Usprkos dvojabama oko čitanja nekih slova, sklon sam integriranju i interpretiranju teksta na sljedeći način: *Salto(ru)m F(inis) / Tariat(arum)*.²⁷ Ako je moja interpretacija ispravna, nalazimo se pred graničnim natpisom koji je utvrđivao i razgraničavao teritorij Tariota, čiji se vrlo jednostavan tekst nije bitno razlikovao od onih već poznatih, uklesanih u živome kamenu. Poput njih, i pogranični natpis iz Bašelovića običava spajati slova *A* i *R* iz etnonima.

Despite some doubts as to the reading of certain letters, I favour integrating and interpreting the text as follows: *Salto(ru)m F(inis) / Tariat(arum)*.²⁷ If my interpretation is correct, this is a boundary inscription which established and delimited the territory of the Tariotes, and its very simple text did not differ from those already known, carved into solid rock. Like them, this boundary inscription from Bašelovići features connection of the letters *A* and *R* from the ethnonym.

This boundary inscription is very significant as yet another proof of the Tariotes and their *saltus*, and less important from the topographical standpoint, because it is no longer *in situ*, although it probably came from a site close to where it is now held.²⁸ If matters stand as they appear to me, it may be that it originally designated the seaward boundary of the territory accorded to the Tariotes, excluding from their possession the

27 Pojam s natpisa *Tariotarum* predstavlja zapis sa zamjenom mjesta unutarnjih samoglasnika, što je prilično česta pojava.

27 The term from the inscription *Tariotarum* constitutes a text with an exchange of positions of internal vowels, which is a rather frequent phenomenon.

28 The Kranjača pond is close to the site of its renewed use, so it is possible that the boundary inscription is from there.

Slika 3.
Grebaštica, groblje sv. Marije.
Poklopac antičkog sarkofaga
(foto E. Catani)

Figure 3.
Grebaštica, Cemetery of St. Mary.
Lid of Roman-era sarcophagus
(photo: E. Catani)

Slika 4.
Grebaštica, restoran 'Stari Šibenik'.
Donji dio rimske kamene urne
(foto A. Miletić)

Figure 4.
Grebaštica, Stari Šibenik Restaurant.
Lower part of Roman stone urn
(photo: A. Miletić)

Ovaj je pogranični natpis veoma značajan kao još jedno svjedočanstvo o Tariotima i o njihovu *saltusu*, a manje je značajan s topografskoga motrišta, jer se više ne nalazi *in situ*, premda je vjerojatno da potječe s mjesta koje se nalazilo u blizini onoga gdje je sada pohranjen.²⁸ Ako je onako kako se meni čini, moglo bi se smatrati da je on izvorno označavao granicu prema moru područja dodijeljenoga Tariotima, isključujući od njihova posjeda sav ravničarski predio koji je okruživao drevnu luku. Da su zaljev Grebaštice i njezina luka bili pod čvrstim nadzorom Rimljana, to dokazuju ostaci zidina i građevina iz rimskoga razdoblja, vidljivi na malom brežuljku Vrzine, koji dominira pristupom dolini, nedaleko od suvremenoga groblja.²⁹ Oko toga područja još se i danas nalazi obilje tragova antičkih rukotvorina rimske i kasnorimske proizvodnje.

- 2 - Kod crkve sv. Marije i sv. Petra u Grebaštici čuva se poklopac nekog sarkofaga³⁰ s krovom na dvije vode i velikim, glatkim akroterijima sa strane (slika 3).
- 3 - U dvorištu restorana Stari Šibenik vlasnika Mirka Bačelića čuva se polovica antičke urne od kamena, kojoj nedostaje poklopac³¹ (slika 4). Ima oblik krnjeg konusa, a pri vrhu je unutarnje

entire flatland tract that encircled the ancient harbour. That Grebaštica Bay and its port were under the firm supervision of the Romans is shown by the remains of Roman-era fortified walls and buildings, visible on the small Vrzine Hill, which dominates access to the valley, not far from the present-day cemetery.²⁹ Even today, an abundance of traces of Roman and Late Roman handicrafts can be found around this area.

- 2 - The lid of a sarcophagus³⁰ is held at the Church of St. Mary and St. Peter, with a gabled roof and large, smooth acroteria on the sides (Fig. 3).
- 3 - In the yard of the Stari Šibenik Restaurant, the owner Mirko Bačelić has half of a Roman-era stone urn with no lid³¹ (Fig. 4). It has the form of a truncated cone, and at the top there is an inside rib to affix the lid. It was fastened to the urn with the help of two metal clasps placed symmetrically on two stone bases. There is a large, deep conical cavity inside for placing the ashes of a deceased person. The coarse rendering of the product indicates that the urn was intended for burial in the ground. It is possible that the lid, which was lost, contained writing, i.e. a text with information on the deceased.

According to the testimony of local farm labourers, the urn is from land at the Grebine site in Grebaštica, and it is very likely that this land encompassed the necropolis of Praetorium,

28 U blizini mjesta njegove ponovne uporabe postoji lokva Kranjača, pa je moguće da pogranični natpis potječe odande.

29 Te rimske građevine pripisuju se antičkome *Praetoriumu*, postaji na obalnoj cesti, navedenoj u itinerarnim izvorima (*Tab. Peut. seg. V*; Anon. Ravenn., *Cosmographia IV*, 16; V, 14). Za prijedloge identifikacije valja vidjeti: Miletić 1997, str. 176, s prethodnim popisom literature.

30 Miletić 1992, str. 78, sl. I.

31 Visina 70 cm; najveći promjer unutrašnjosti 57 cm; promjer gornjeg dijela stijene 6 cm.

29 These Roman buildings are ascribed to the Roman-era *Praetorium*, a station on the coastal road, cited in itinerary sources (*Tab. Peut. seg. V*; Anon. Ravenn., *Cosmographia IV*, 16; V, 14). For proposed identifications, see Miletić 1997, p. 176, with the prior bibliography.

30 Miletić 1992, p. 78, Fig. I.

31 Height 70 cm; greatest inside diameter 57 cm; diameter of upper portion of walls 6 cm.

Slika 5.
Gradina Stari Šibenik, depresija u kamenu
(foto E. Catani)

Figure 5.
Stari Šibenik hillfort, depression dug into stone
(photo: E. Catani)

izbočenje za uglavljivanje poklopca. On je bio pričvršćen za tijelo urne uz pomoć dviju metalnih spona smještenih simetrično na dva kamena zadebljanja. U unutrašnjosti je izdubljena povećana konusna šupljina za polaganje pokojnikov pepela. Gruba završna obrada proizvoda jasno ukazuje na činjenicu da je urna bila namijenjena ukapanju u zemlju. Moguće je da je na poklopcu koji je zagubljen bio napisan i tekst s osobnim podacima o pokojniku.

Prema svjedočanstvu mjesnog poljodjelca, urna potječe sa zemljišta na lokalitetu Grebine u Grebaštici, i vrlo se vjerojatno odnosi na nekropolu Praetoriuma, koja se može smjestiti između zaselaka Brnjače i Konobe, kuda je i vodila rimska cesta iz prirodne luke i antičkoga pomorskog pristaništa.³² Istoj nekropoli valja pripisati - prema mojem mišljenju - i spomenik na kojem se navodi neki *Bato*, koji je očito bio domorodac.³³

Na kraju treba reći da u prilog postavke o traženju antičke *Tarione* na dvjema gradinama smještenima sjeverno od zaljeva Grebaštice, kako uvjerljivo dokazuju topografski i arheološki podaci koje je iznio A. Miletić, svjedoči i opstanak toponimâ, koji znakovito do danas preživljavaju na području što okružuje zaljev.

Na najvišoj točki sjevernoga hrpta spleta brežuljaka još su uvijek sačuvani ostaci vanjskih zidova neke drevne crkvice (možda iz srednjega vijeka) posvećene sv. Ivanu (nije poznato da li Evanđelistu ili Krstitelju), koju mještani nazivaju *Sveti Ivan de Tiro*. Govori se da su crkvicu razorili Osmanlije, ali predaja nije povijesno

Slika 5.
Gradina Stari Šibenik, ulomci amfora tipa Lamboglia 2
(foto E. Catani)

Figure 5.
Stari Šibenik hillfort, fragments of Lamboglia 2 type amphorae
(photo: E. Catani)

which can be located between the hamlets of Brnjače and Konobe, whence a Roman road passed from the direction of the natural harbour and the Roman-era maritime docks.³² A monument that mentions a certain *Bato*, who was probably a native, should also be attributed - in my opinion - to same necropolis.³³

In the end, it should be noted that the hypothesis on seeking the *Tariona* of Antiquity in the two hillforts north of Grebaštica Bay, as convincingly shown by the topographic and archaeological data presented by A. Miletić, is also backed by the persistence of toponyms which quite notably persist in the area around the bay to this day.

The remains of the external walls of an old church (perhaps from the Middle Ages) dedicated to St. John (whether the Baptist or Evangelist is not known), which the local residents call *Sveti Ivan de Tiro* are still preserved on the highest northern ridge of a series of hills. It is said that the church was destroyed by the Ottomans, but this legend is not historically convincing. It may conceal a pious tradition subsequently renewed to emphasize the old age and importance of this piety, which cannot be found among those practiced in the modern-day village, where the small church in the cemetery is dedicated to St. Mary. It would appear that among the saints venerated by the Catholic Church there is no St. John of Tiro, and that this attribution may be derived from a distortion of the ancient name *Tariona*. Another example of the survival of

32 Na kraju grebaštičke uvala vide se ostaci pristaništa antičke luke, vidi: Zaninović 1995, str. 34-36.

33 Usporedi: Rendić-Miočević 1953, str. 245, sl. 1.

32 The remains of docks of an Antique port can be seen at the end of Grebaštica Cove; see: Zaninović 1995, pp. 34-36.

33 Cf.: Rendić-Miočević 1953, p. 245, Fig. 1.

provjerljiva. Mogla bi sakrivati pobožnu tradiciju, naknadno obnovljenu zbog naglašavanja drevnosti i važnosti tog štovanja, koje ne nalazimo među onima prakticiranim u suvremenome selu, gdje je crkva na groblju posvećena sv. Mariji. Čini se da među svecima koje štuje Katolička crkva ne postoji nikakav sv. Ivan iz Tira, te da je utoliko atribucija potekla suvremenim iskrivljavanjem drevnoga naziva Tariona. Drugi primjer preživljavanja antičkoga toponima može se prepoznati u nazivu Tarića, malog zaselka na sjevernim padinama Morinjskog zaljeva.³⁴

Na završetku ove preliminarnе studije istaknuo bih da se u potpunosti slažem s utemeljenim prijedlogom A. Miletića³⁵ o identificiranju Tarione na mjestima dviju gradina, Manduline i Staroga Šibenika, koje sa sjeverne strane dominiraju nad zaljevom Grebaštice i gdje između ruševina dviju blizu smještenih gradina - do mjere da čine jedinstven fortifikacijski sklop nastao na različitim uzvisinama istoga spleta brežuljaka - još postoje moćne zidine, izgrađene uz pomoć blokova velikih i srednjih dimenzija, ugrađenih u suhozid, i s uglovima pod pravim kutom. Unutarnje strukture - koliko je to moguće vidjeti - odražavaju pravokutni tlocrt. U središtu gradine Stari Šibenik još uvijek je vidljiva veća depresija iskopana u kamenu, koja je vjerojatno prvotno služila kao kamenolom za dobivanje blokova, a zatim kao akumulacija za kišnicu (slika 5).

Čini se da su trajanje i vitalnost naselja od početka rimskoga vremena dokazani vrlo velikom koncentracijom keramičkih ulomaka vidljivih na površini među ruševinama, ulomaka dolija i napose rimskih amfora (rubova, vratova, ručki, ulomaka trbuha, dna); brojni su ulomci amfora tipa *Lamboglia 2* (slika 6) upotrebljavanih pretežno za prijevoz vina, koje su kružile čitavim sredozemnim bazenom između kraja 2. i prve polovice 1. st. prije Krista.³⁶ Među keramičkim materijalom s površine prisutni su i rijetki fragmenti običnih posuda lokalne produkcije s proširenim rubom.

Gradinama Mendulina i Stari Šibenik, zaštićenima neprohodnom prirodom lokaliteta i opskrbljenima moćnim zidinskim strukturama, savršeno pristaje termin *castellum*, koji je upotrijebio Plinije. Samo će, međutim, iscrpna arheološka istraživanja na terenu moći pružiti konačne dokaze da je ondje doista bila predrimska i rimska *Tariona*. Na temelju do sada prikupljenih literarnih i arheoloških izvora, čini se da je naselje bilo još vitalno u razdoblju ranoga Carstva, ali o njemu nema kasnijih vijesti. Na drugoj, pak, strani, moramo ustvrditi da se slabljenje *Tarione* podudara s usponom obližnje postaje *Praetorium* na obalnome pravcu, koja je imala odgovarajuću trgovačku luku, a spominje se još u razdoblju kasne antike.³⁷ Na temelju toga može se pretpostaviti da je tariotsko stanovništvo postupno bilo privučeno tim posljednjim rimskim naseljem na kraju doline.

the ancient toponym can be recognized in the name Tarići, a small hamlet on the northern slopes of Morinj Bay.³⁴

To conclude this preliminary study, I must express complete agreement with the proposal made by A. Miletić³⁵ on identification of Tariona at the sites of the two hillforts, Mandulina and Stari Šibenik, which dominate Grebaštica Bay from the north and where sturdy walls still stand - built with large and medium-size stacked stone blocks and with corners at right angles - between the ruins of these to hillforts in close proximity - so much so that they form a single fortification complex that emerged on different elevations of the same set of hills. The internal structure - in as much as they can be discerned - have a rectangular floor plan. The middle of the Stari Šibenik hillfort still contains a visible depression dug into stone, which probably initially served as a quarry to extract blocks, and then as a collection pool for rainwater (Fig. 5).

It would appear that the duration and vitality of the settlement since the beginning of the Roman era have been proven by the very large concentration of pottery fragments visible on the surface among the ruins, dolium fragments and, especially, Roman amphorae (edges, necks, handles, fragments of bodies and bottoms); fragments of *Lamboglia 2* type amphorae (Fig. 6), used largely to transport wine, are numerous - these circulated throughout the Mediterranean basin from the late second century to the first half of the first century BC.³⁶ Among the ceramics from the surface, rare fragments of ordinary locally-produced vessels with broadened edges are also present.

The hillforts of Mendulina and Stari Šibenik, protected by the inaccessible nature of the site and fitted with sturdy wall structures, are perfectly suited to the term *castellum* used by Pliny. However, only exhaustive archaeological field research will be able to provide conclusive evidence as to whether this was truly the pre-Roman and Roman-era *Tariona*. Based on evidence so far gathered from literary and archaeological sources, it would appear that the settlement was still vital during the early Empire, but it is not mentioned later. On the other hand, it must be ascertained as to whether the decline of *Tariona* corresponds to the rise of the nearby station *Praetorium* on the coastal road, which had the corresponding mercantile harbour, and it is still mentioned in Late Antiquity.³⁷ Therefore, one can assume that the Tariote population was gradually drawn to these last Roman settlements at the end of the valley.

34 Ondje je i prilično rasprostranjeno prezime Tare.

35 Usporedi A. Miletić, *Saltus tariotarum*, u tisku.

36 Najčešće su amfore tipa *Lamboglia 2*. Za proizvodnju, distribuciju i dataciju tih amfora vidjeti: Bruno 1995; Nonnis 2001, str. 467-500.

37 Anon. Ravenn., *Cosmographia* IV, 16; V, 14. Za identifikaciju *Praetoriuma* vidi: Zaninović 1995, str. 34-36; Miletić 1992, str. 77-87.

34 The surname Tare is quite widespread there.

35 Cf. A. Miletić, *Saltus tariotarum*, in press.

36 The most common type of amphorae are *Lamboglia 2*. On the production, distribution and dating of these amphorae, see: Bruno 1995; Nonnis 2001, pp. 467-500.

37 Anon. Ravenn., *Cosmographia* IV, 16; V, 14. On the identification of *Praetorium*, see: Zaninović 1995, pp. 34-36; Miletić 1992, pp. 77-87.

Kratice / Abbreviations

ARR - Arheološki radovi i rasprave

BASD - Bullettino di archeologia e storia dalmata

CIL - Corpus inscriptionum Latinarum

RFFZd - Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru

VAHD - Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku

Izvori / Sources

Gall. apud Avien., *Brev.*
Cornelius Gallus, apud Rufius Festus Avienus, *Breviarium rerum gestarum populi Romani*, texte établi et traduit par Marie-Pierre Arnaud-Lindet, Paris, Les Belles Lettres, 1994.

Plin., *N. H.*
C. Plinius Secundus, *Naturalis historia*.

Anon. Ravenn., *Cosmographia Anonymus Ravennas, Cosmographia et Guidonis Geographica*, Itineraria Romana 2.

Sic. Flacc.
Siculus Flaccus, *De condicionibus agrorum*, *Corpus agrimensorum Romanorum* 1, Napoli, Jovene, 1993.

Strab. *Geogr.*
Strabon, *Geographia*.

Tab. Peut.
Tabula Peutingeriana, Codex Vindobonensis 324. Vollständige Faksimile, Graz 1976.

Literatura / References

Babić 1996
I. Babić, *Dva međašna natpisa namjesnika Publija Kornelija Dolabele iz trogirске Zagore*, ARR 12, Zagreb 1996, 57-70.

Bruno 1995
B. Bruno, *Aspetti di storia economica della Cisalpina romana. Le anfore di tipo Lamboglia 2 rinvenute in Lombardia*, Roma 1995.

Catani 2004
E. Catani, *Studi e ricerche sul Castellum Firmanorum*, Picus supplement X, Fermo 2004.

Čače 1997
S. Čače, *Promunturium Diomedis*, RFFZd 35 (22) (1996), Zadar 1997, 21-44.

Čović 1967
B. Čović, *O izvorima za istoriju Autarijata*, Godišnjak knj. V, Centar za balkanološka ispitivanja knj. 3, Sarajevo 1967, 103-112.

Di Cocco, Viaggi 2003
I. Di Cocco, D. Viaggi, *Dalla scacchiera alla macchia. Il paesaggio agrario veliate tra centuriazione e incolto*, Bologna 2003.

Glavičić 1992
M. Glavičić, *Željeznodobna i antička naselja podno Velebita*, RFFZd 31 (18) (1992-1993), Zadar 1992, 97-117.

Lucius 1896
I. Lucius, *Storia del Regno di Dalmazia e di Croazia*, Trieste 1896.

Lučić 1986
I. Lučić, *O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske*, Zagreb 1986.

Mayer 1957
A. Mayer, *Die Sprache der alten Illyrier I*, Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung XV, Wien 1957.

Miletić 1992
Ž. Miletić, *Rimska cestovna mreža između Arauzone i Tragurija*, RFFZd, 31 (18) (1991-1992), Zadar 1992, 63-89.

Miletić 1997
Ž. Miletić, *Rimske ceste na Hilejskom poluotoku*, u: *Povid*, Šibenik 1997.

Nonnis 2001
D. Nonnis, *Appunti sulle anfore adriatiche d'età repubblicana: aree di produzione e di commercializzazione*, u: *Strutture portuali e rotte marittime nell'Adriatico di età romana*, C. Zaccaria (ur.), *Antichità AltoAdriatiche* 46, Trieste - Roma 2001, 467-500.

Novak 1919
G. Novak, *Topografija i etnografija rimske provincije Dalmacije*, BASD, 39 (1916) supplement, Spalato 1919.

PWRE
Pauly-Wissowa Real-encyclopädie der classischen Altertumwissenschaft, IV A, Stuttgart 1932, col. 2320, s.v. *Tariona*.

Rendić-Miočević 1956
D. Rendić-Miočević, *Novi epigrafički prilozi ilirskoj onomastici sa teritorije Dalmata*, VAHD 55 (1953), Split 1956, 245-255.

Soricelli 2002
G. Soricelli, *Saltus*, Napoli 2002.

Šašel, Šašel 1963

A. Šašel, J. Šašel, *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt*, Situla 5, Ljubljana 1963.

Zaninović 1995

J. Zaninović, *O problemu komunikacijske povezanosti Grebaštica u antici*, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva 27/1, Zagreb 1995, 34-36.